

Profesor povijesti umjetnosti – prednost ili mana

Povijest umjetnosti je humanistička znanstvena disciplina koja se bavi povijesnim razvojem likovnih umjetnosti (arhitektura, slikarstvo, kiparstvo, grafika i primijenjene umjetnosti), odnosima među pojedinim umjetničkim djelima, životom i stvaralaštvom pojedinih umjetnika, opisivanjem, analizom i valorizacijom sadržaja i oblika umjetničkih djela (formalna analiza, ikonografija) te proučavanjem odnosa među različitim kulturama uzimajući u obzir političke, društvene, vjerske i nacionalne čimbenike.

Studij povijesti umjetnosti

Preddiplomski studij traje 6 semestara (3 akademske godine), diplomski studij traje 4 semestra (2 akademske godine). Na prvoj preddiplomskoj godini program studiranja obuhvaća: Uvod u povijest umjetnosti, Umjetnost starog vijeka, Antičku ikonografiju, Osnove vizualnih umjetnosti, Umjetnost ranog srednjeg vijeka, Osnove arhitekture te izborni kolegij. Na drugoj godini Kršćansku ikonografiju, Umjetnost romanike, Umjetnost gotike, Osnove zaštite kulturne baštine, Umjetnost rane renesanse i Umjetnost visoke renesanse, a na trećoj godini Umjetnost baroka, Umjetnost 19. stoljeća, Muzeologiju, izborni kolegij, Umjetnost 20. stoljeća, Umjetnost danas te seminar završnog rada.

Završetkom preddiplomskog studija stječe se akademsko zvanje prvostupnika ili prvostupnice humanističkih znanosti. Kompetencije nositelja ovog zvanja vezane su uz dobru opću kulturu, pismenost i općenito poznavanje povijesnih znanosti te nešto specifičniji uvid u područje povijesti umjetnosti. Stjecanjem ovakve stručne spreme, studentu se pruža mogućnost zapošljavanja u turizmu, tiskanim i elektroničkim medijima, izdavaštvu, galerijskoj djelatnosti, organizaciji kulturnih događanja te u gospodarstvu u svojstvu osobe zadužene za javne odnose. Poslije završenoga preddiplomskog studija student može upisati diplomski studij povijesti umjetnosti te sve druge diplomske programe koji priznaju ovaj studij. Završetkom diplomskog studija povijesti umjetnosti stječe se akademsko zvanje magistar povijesti umjetnosti ili magistar edukacije povijesti umjetnosti, ovisno o završenom modulu studija.

Razlozi pokretanja studija u Rijeci

Na Filozofskom, prije toga Pedagoškom, fakultetu Sveučilišta u Rijeci od 1978. do 2005. godine postojao je jednopredmetni dodiplomski studij likovnih umjetnosti na kojem su studenti stjecali zvanje profesora likovnih umjetnosti. Odsjek za povijest umjetnosti, osnovan u svibnju 2003. godine, kao i studij povijesti umjetnosti izrasli su iz djelovanja Katedre za teoretske predmete studija likovnih umjetnosti. Do tada su ovdašnji mladi ljudi željni studiranja povijest umjetnosti odlazili u Zagreb, Zadar, nerijetko i u Ljubljano, Trst ili Veneciju. No studiranjem u inozemstvu studenti su ostali zakinuti za nacionalnu povijest umjetnosti. Usto najuspješniji među njima rijetko su se nakon studija vraćali u Rijeku. Pokretanjem studija željelo se dodatno pomoći široj javnosti da stekne primjeren uvid u svoju spomeničku baštinu, povijest, te unaprijediti kulturnu i obrazovnu razinu čitave regije.

Magistri povijesti umjetnosti mogu se zaposliti u muzejskim i galerijskim ustanovama, uredima Državne uprave za zaštitu spomenika, srednjim školama, knjižnicama, turističkim agencijama, izdavačkim kućama te mogu raditi kao novinari u tiskanim ili elektroničkim medijima. Magistri edukacije povijesti umjetnosti konkuriraju za radno mjesto u gimnazijama i svim srednjim školama. Studij povijesti umjetnosti mora polazniku pružiti temeljitu opću kulturu i sposobnost analize i vrednovanja umjetnosti, a stručnjaci ovog profila mogu pomoći u podizanju opće razine znanja i razumijevanja kulture u široj javnosti. Pokretanje ovog studija bilo je u interesu javnih i državnih institucija poput gimnazija i srednjih škola, muzeja, galerija, Konzervatorskog odjela, zatim izdavačkih kuća, tiskanih i elektroničkih medija, institucija i organizacija koje se bave turizmom.¹

Osim u Rijeci, studij povijesti umjetnosti u Hrvatskoj postoji na Sveučilištu u Zagrebu, kao i na Filozofskom fakultetu u Zadru, te u Splitu. Studij povijesti umjetnosti u Zadru postoji od osnutka Filozofskog fakulteta 1954. godine. Stekao je ugled studija na kojem se školuju i djeluju vrsni povjesničari umjetnosti koji su u posljednjih nekoliko desetljeća znanstvenim doprinosima značajno unaprijedili povijest umjetnosti u Hrvatskoj. Povijest umjetnosti na Sveučilištu u Zagrebu predaje se od 1878. godine. Taj je studij od samih početaka vezan uz muzejsku praksu, očuvanje spomeničke baštine i kulturnog naslijeđa. U posljednjem desetljeću donosi i novinu – poslijediplomski studij povijesti umjetnosti koji je do sada upisalo više od 200 studenata iz Hrvatske i

iz susjednih država.² Student Filozofskog fakulteta u Splitu koji završetkom studija postaje magistar edukacije povijesti umjetnosti može izvoditi nastavu likovne umjetnosti u gimnazijama, raditi u muzejskim i galerijskim ustanovama, a budući da se u njegovu nastavnom programu nalaze se i kolegiji iz područja zaštite, može se uključiti u različite vidove konzervacije spomenika i turizam te svojim radom razvijati svijest lokalne zajednice o važnosti zaštite kulturnih dobara.³ Sva tri Sveučilišta obrazuju i upisuju studente koji bi završetkom studija trebali i mogli izvoditi nastavu u srednjim školama. Primjerice, jedan od bitnijih razloga otvaranja studija u Rijeci svakako je bila činjenica da je vrlo izražen bio nedostatak povjesničara umjetnosti u srednjim školama, kao i u muzejima, galerijama i institucijama koje se bave zaštitom spomeničke baštine. Međutim, otkada je broj diplomiranih magistara edukacije povijesti umjetnosti narastao, kako je moguće da prednost pri zapošljavanju u srednjim školama još uvijek imaju profesori likovne kulture?

Mjesečno se u prosjeku na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje objavi jedan do dva oglasa u rubrici *Umjetnici, stručnjaci u kulturi*. U kategoriji *Učitelji, profesori* stanje je nešto bolje, međutim, rijetko se traže profesori likovne umjetnosti. Usto, prednost se daje profesorima likovne kulture i profesorima likovnog odgoja jer tada osoba koja je zaposlena može voditi uređenje škole, uređivati panoje, kao i voditi likovnu radionicu, što se pokazalo iznimno korisnim i privlačnim. Magistar edukacije povijesti umjetnosti naizgled nema čime konkurirati na natječaju za posao. Usto kategorija *Povijest umjetnosti* pod predmetima u Zavodu za zapošljavanje uopće ne postoji te se stoga više puta dogodilo da su profesori povijesti umjetnosti pozivani za zamjene nastave povijesti u srednjim ili osnovnim školama. Primjeri ovakve prakse zapošljavanja vrlo će brzo biti vidljivi i već sada se očituju u neznanju mladih koji će uskoro postati intelektualci (ako naravno pretpostavimo da je svaki gimnazijalac upisan u taj program kako bi nastavio obrazovanje u nekoj od viših obrazovnih ustanova u Hrvatskoj).

Držim da su posljedice i sada očite u malom broju posjetitelja izložbi, jasno je da su to vrlo često iste osobe i to samo na otvaranjima izložbi, potom su problemi neprepoznavanje kvalitete umjetnosti, neosjetljivost građana spram onoga što je vrijedno, nemaran odnos prema spomeničkoj baštini, vjerovanje da je naše naslijeđe i spomenička baština manje vrijedna od strane. Sve su to izravne posljedice nekvalitetno održane i izvedene nastave likovne kulture u srednjim školama, koja se u gimnazijama održava samo jednom tjedno. Primjerice, učenici viših razreda gimnazije u sklopu nastave likovne umjetnosti tako su vođeni u lutkarska kazališta, radionice keramike, radionice lutaka i slično. Umjetnost doprinosi društvu, kao i pojedincu; doprinosi osobnom doživljaju i razumijevanju svijeta, oblikovanju uvjerenja, stavova i svjetonazora te razvijanju kritičke svijesti koja je danas, čini se, zanemarena.

Inozemna praksa

U inozemstvu se obrazovanje na polju umjetnosti odvija od najranije dobi, preko adolescencije pa sve do zrelih godina i to u ustanovama kao što su muzeji, galerije, pa i u prodavaonicama umjetnina i sl. Umjetnost se ne doživljava stranom i nepotrebnom te je veoma cijenjena upravo stoga što je dio estetskog iskustva i učenja.

Neki su od istaknutijih modela učenja, npr. u Kanadi *Creative-Productive, Cultural-Historical and Critical-Responsive*;⁴ Sjedinjene Američke Države provode DBAE ili *Discipline Based Art Education*, učenje koje obuhvaća umjetničku produkciju, uporabu medija, formu, izraz, umjetničku kritiku, gdje se propituje stil i elementi kao što su linija, boja, perspektiva, sjena; naglašava povijest umjetnosti koja ne uči samo tko je tko u umjetnosti, već i učenje povijesnih činjenica, upoznavanje konteksta čime se uči i o sadašnjosti; bavi se estetikom, filozofijom umjetnosti, pitanjima vrijednosti, ljepote i slično. Taj model učenja spaja discipline umjesto da ih poučava odvojeno.⁵ Nadalje, *Teaching for Artistic Behavior* (TAB) pristup je najbliži našim radionicama likovne umjetnosti gdje je svaki student smatran umjetnikom te učiteljima pruža pomoć u procjenjivanju a studentima u stalnom razvoju i rastu.⁶ U Ujedinjenom Kraljevstvu novi kurikulum pruža učenicima rad u tradicionalnim i novim materijalima, razvijanje mašte, kreativnosti, prenošenje svojih ideja u materijalno, vrednovanje svojih i tuđih radova te shvaćanje konteksta u kojima su ti radovi nastali. Uče se kreativnom i inteligentnom razmišljanju umjetnika, stvaratelja i dizajnera.⁷ Zbog takvog pristupa unutar kojeg se propituje estetska komponenta, ali i povijesne činjenice, kao i kritičko gledanje, muzeji i galerije raznovrsnih sadržaja u inozemstvu predstavljaju mjesto zabave i učenja, poučavanja i sastajanja, čemu je svjedočio svatko tko je posjetio neki inozemni muzej.

Nastavni plan i program

U Hrvatskoj je nastavni plan i program likovne umjetnosti u srednjim školama u najmanju ruku opširan. Umjetnička škola predmet povijest likovne umjetnosti tjedno održava dva sata u svim četirima razredima. Ugostiteljsko-turistička škola predmet povijest umjetnosti i kulturno-povijesna baština u smjeru hotelijersko-turistički tehničar ima dva sata u završnom razredu; smjer turističko-hotelijerski komercijalist dva sata u 3. razredu, dok smjer konobar i kuhar/slastičar imaju po jedan sat u 3. razredu. Gimnazije (opća, jezična, klasična i prirodoslovno-matematička) imaju predmet likovna umjetnost jedan sat tjedno kroz četiri razreda, što iznosi 35 sati godišnje, a u 4. razredu 32 sata. Dakle, 20 sati obrade 20 tematskih jedinica i 15 sati utvrđivanja, ponavljanja i provjere u što se ubraja i upoznavanje učenika s planom i programom, udžbenikom te elementima i kriterijima ocjenjivanja, zaključivanje ocjena na kraju I. polugodišta te na kraju školske godine. Ciljevi i zadatci ostaju na predviđenoj razini bez obzira na fond sati. Je li to moguće ispuniti? Teško.

Ciljevi su osvijestiti učenika za sagledavanje djela likovne umjetnosti i određenje unutar povijesnog razdoblja i suvremenog konteksta te osposobiti ga za uspostavu kriterija

vrednovanja likovnih djela metodom kritičke analize. Kod učenika valja razvijati potrebu sagledavanja likovnih djela, usvojiti i razvijati likovni jezik, razvijati kreativni pristup likovnom djelu, njegovati opažanje i razvijati kritički stav, razvijati razumijevanje i djelatan odnos prema zaštitu spomenika i čuvanju okoliša, razvijati naviku obilaska muzeja i galerija, upoznati najznačajnija djela svjetske, europske i hrvatske likovne baštine te razvijati naviku upoznavanja spomenika na putovanjima u zemlji i inozemstvu.

Program 1. razreda tako obuhvaća ikonografiju, elemente likovnoga govora, perspektive, kompozicije, načela estetskog reda, crtačke, slikarske i grafičke tehnike, kiparstvo, arhitekturu, materijale i konstrukcije, kulturu stanovanja i urbanizam. Usto je potrebno obraditi i teme: pojedinac i okolina (kako gledamo, što vidimo, kako uočavamo), predmet (odnos namjene i oblika, odnos materijala, proizvodnog procesa i oblika, razvoj pojedine namjene), fotografija (svjetlost, svojstva i odnosi, svjetlosna mrlja, sjena, jasno/nejasno, očišta, planovi, »odlučni trenutak«, kadriranje, komponiranje), film (vrijeme u plohi, izmjena) i arhitektura, sve kako bi na kraju prvog razreda učenici, između ostalog, mogli razlikovati i imenovati slikarske, crtačke i grafičke tehnike na primjerima, prepoznati i razlikovati tradicionalne i moderne materijale i elemente konstrukcija u arhitekturi, razlikovati vrijednosti boja i njihove odnose, prepoznati i imenovati skulpturu prema tehnikama. Drugi razred programom obuhvaća umjetnost prapovijesti, umjetnost Mezopotamije, egipatsku umjetnost, umjetnost Krete i Mikene, grčku, rimsku i ranokršćansku umjetnost, umjetnost ranoga srednjeg vijeka, starohrvatsku, bizantsku i islamsku umjetnost. Program trećeg razreda sastoji se od umjetnosti romanike, gotike, renesanse, manirizma, baroka, rokoka, klasicizma, romantizma, industrijske revolucije, urbanizma i arhitekture 19. stoljeća, realizma i secesije. U završnom razredu poučava se umjetnost prve polovine 20. stoljeća, revolucija stilova, slikarstvo i skulptura 1918. – 1945., arhitektura do Prvoga svjetskog rata, arhitektura između dva rata, industrijski dizajn, film, umjetnost druge polovine 20. stoljeća: arhitektura, urbanizam, slikarstvo, skulptura, zaštita okoliša, kao i vizualne komunikacije, dizajn, zaštita spomenika, muzeologija, povijest umjetnosti, teorija umjetnosti te »pojedinac u vremenu i prostoru«.

Kada se osvrnemo na ocjenjivanje, riječ je o predmetu čija ocjena često služi kao sredstvo povećanja prosjeka.⁸ Stoga je važno doznati težinu zadataka koji očekuju učenike na državnoj maturi. Naime ispit koji ih tada očekuje mnoge zatekne nespremne upravo zbog cjelokupnog odnosa prema predmetu tijekom školovanja. Ispit iz likovne umjetnosti traje 90 minuta. Sastoji se od dvaju dijelova: u prvom se rješavaju zadatci višestrukoga izbora (između četiriju ponuđenih učenik odabire točan odgovor), zadatci višestrukih kombinacija (između četiriju ponuđenih odabire dva točna odgovora), zadatcima povezivanja i sređivanja gdje svakom pojmu ili reproduciranim djelima označenim brojem valja pridružiti odgovarajući pojam označen slovom te zadatci dopunjavanja gdje treba dopuniti rečenicu upisivanjem pojma koji nedostaje te ucrtati ili upisati tražene podatke na reprodukciju. Drugi dio ispita sastoji se od pisanja sastavka. Esej treba napisati čitko i jasno, u protivnom će biti bodovan s 0

bodova. Drugim riječima, učenikov je zadatak analiza likovnog djela. Na primjeru Rafaelovih *Marijinih zaruka* zadatak je crtežom naznačiti privid ili iluziju trodimenzionalnoga prostora, objasniti riječima taj privid, objasniti uporabu boja i kompoziciju reproduciranoga djela te napisati kratki zaključak i smjestiti djelo u odgovarajuće razdoblje.⁹

Zaključak

Moja iskustva u nastavi dovela su me do spoznaje da svaki dan sve više dopuštamo marginaliziranje naše struke. Kada dozvolimo da nestručna osoba obavlja posao magistra edukacije povijesti umjetnosti u gimnaziji i srednjoj školi, kada dopustimo da se poruši ili uništi spomenik kulture, kada ne reagiramo na svjesno ugrožavanje spomeničke baštine, sjetimo se samo koliko smo toga propustili učiniti već u procesu obrazovanja. Želimo li obrazovane građane svjesne važnosti kulture, trebali bismo im pružiti i kvalitetno obrazovane nastavnike. Ukoliko se pomirimo s mediokritetima, trebamo znati i prihvatiti moguće posljedice. Učenici ne mogu doživjeti umjetničko stvaralaštvo i aktivnosti ukoliko nisu naučeni pravilno gledati. Mladi ne mogu razlikovati posebne estetske vrijednosti ako ih nitko tome ne pouči. Učenik ne može aktivno opažati umjetnost ili znati opisati svoj doživljaj umjetničkog stvaralaštva ukoliko nije naučen uočiti, prepoznati i opisati osnovne sastavnice umjetničkog djela. Aktivno opažanje i razumijevanje umjetničkog stvaralaštva podrazumijeva doživljavanje tog stvaralaštva i aktivnosti te estetskih vrijednosti. Kako će učenik razlikovati estetske vrijednosti, prepoznavati i uspoređivati posebna obilježja i elemente izraza u primjerenim umjetničkim djelima, doživjeti umjetnost ili iskazati pozitivan odnos prema umjetnosti kao bitnome dijelu kulture ako nije naučen analizirati umjetničke sadržaje, ako ne zna izraziti svoje mišljenje o umjetničkim ostvarenjima i aktivnostima ili prepoznati osnovne strukturne i stilske značajke umjetničkih ostvarenja. Aktivno opažanje i razumijevanje umjetnosti važno je kako bi mladi naučili poštivati i njegovati različitosti među ljudima te upoznavati načine pozitivnoga međuljudskog odnosa i rješavanja problema. Likovna umjetnost poučava se u školama da bi učenici mogli upoznati različite izvore podataka, medije, tehnološke postupke i načine umjetničkoga izražavanja, opća obilježja umjetničkih ostvarenja u raznim medijima i životnom okruženju, razlikovati estetske i etičke vrijednosti i opredjeljenja u umjetničkim ostvarenjima, oblikovati vlastiti ukus, iskazati samopouzdanje, osobne stavove i ideje, da bi mogli izraziti svoju osobnost i osjećaje te propitivati teme iz života.

Bilješke

1

URL: http://www.ffri.uniri.hr/.../program_-_diplomski_-_generacija_2010-11.pdf [20. X. 2010.]

2

URL: <http://www.ffzg.hr/povum/povijest.htm> [10. X. 2010.]

3

URL: http://www.ffst.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=129%3Aopis-studijad&catid=82%3Aopis-studija&Itemid=128&lang=hr [10. X. 2010.]

4

URL: <http://www.sasked.gov.sk.ca/docs/artsed/dram102030/dramcor.html> [10. X. 2010.]

5

URL: <http://www.fineartstarts.com/pdf/DBAE.pdf> [10. X. 2010.]

6

URL: <http://teachingforartisticbehavior.org/> [10. I. 2010.]

7

URL: <http://www.curriculum.qcda.gov.uk/> [15. IX. 2010.]

8

Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, 1 (1994.), 92–97.

9

URL: <http://www.ncvvo.hr/drzavnamatura/web/public/dm2010jesen> [20. XI. 2010.]